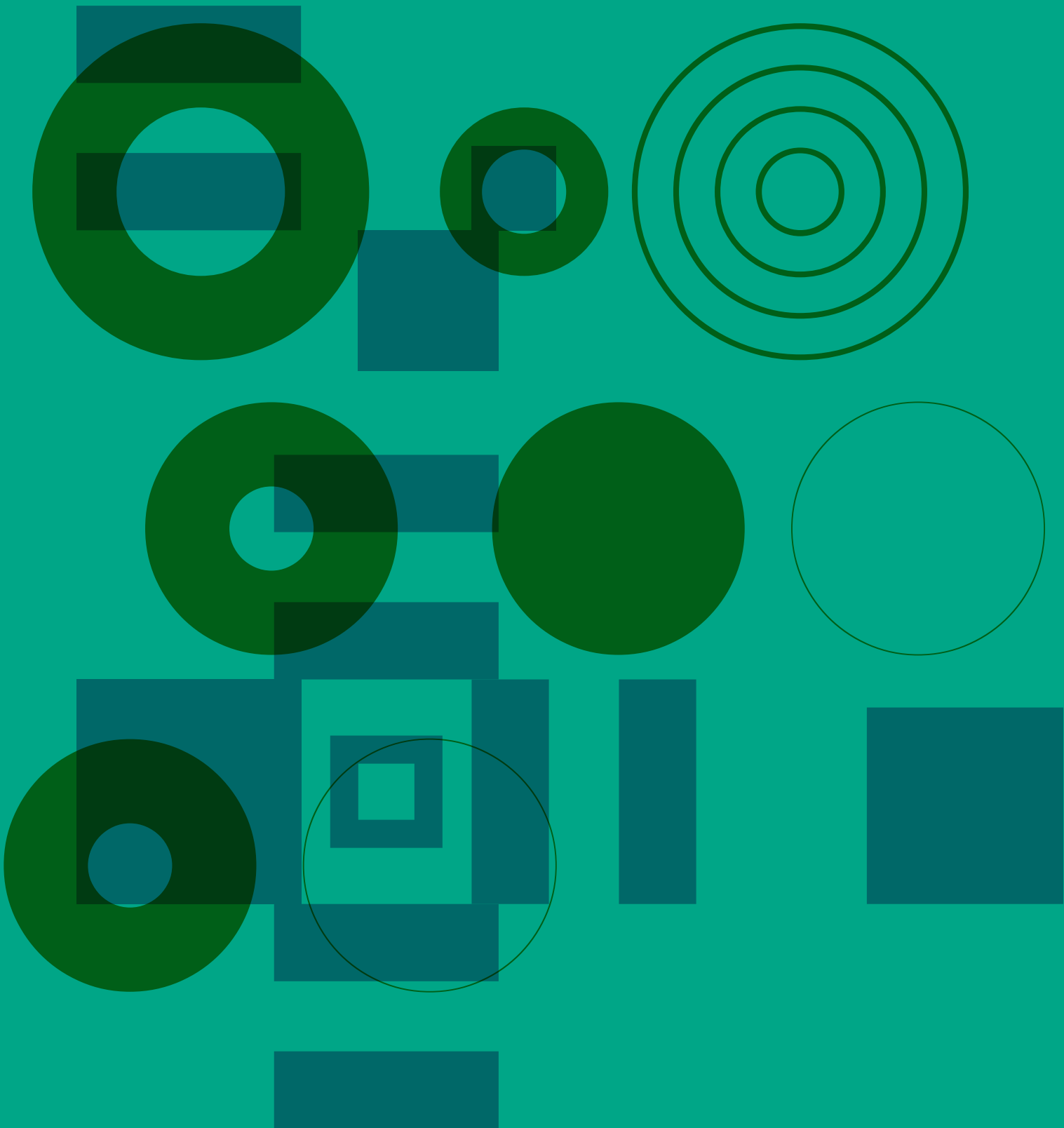

Vaart met
taalvaardigheid
Nederlands in
het hoger onderwijs

Vaart met
taalvaardigheid
Nederlands in
het hoger onderwijs

Kritisch denken, problemen oplossen en creativiteit zijn cruciale competenties voor de 21ste eeuw.¹ De samenleving mag verwachten dat gediplomeerden uit het hoger onderwijs deze competenties tot een zeer hoog niveau hebben ontwikkeld. Studenten mogen ervan uitgaan dat zij aan het eind van hun opleiding op dat niveau zijn.

De vraag is of dit inderdaad het geval is. Voorwaarde is een uitstekende taalvaardigheid van studenten – en daarmee ook een uitstekende denkvaardigheid. Het is echter niet meer vanzelfsprekend dat studenten in het hoger onderwijs deze taalvaardigheid geheel op eigen kracht

bereiken. Ze blijken veel moeite te hebben met onder meer analyseren, redeneren en schrijven. De Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren adviseert de Nederlandse en Vlaamse ministers² daarom met klem om de dialoog aan te gaan met hogescholen en universiteiten, en afspraken te maken over een structureel taalvaardigheidsbeleid in het hoger onderwijs.

-
- 1 Joke Voogt en Natalie Pareja Roblin: '21st Century Skills. Discussienota', 2010, Universiteit Twente, rapport opgesteld voor Kennisnet; Joke Voogt: '21st Century Skills. Een introductie', voordracht bij het symposium hierover van de LSvB op 7 november 2014; Jim Allen en Rolf van der Velden: 'Skills for the 21st Century: Implications for Education, Essay for the Kenniskamer of the Ministry of Education, Culture and Science', ROA Maastricht, 2011; zie ook Kennisnet: <http://www.kennisnet.nl/themas/21st-century-skills>.
- 2 Het Comité van Ministers van de Taalunie. Dit bestaat uit de Nederlandse minister en staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de Vlaamse minister van Onderwijs en de Vlaamse minister van Cultuur. De Surinaamse minister van Onderwijs en Volksontwikkeling is waarnemend lid.

Inspanningen taalvaardigheid afdoende?

Startende studenten in het hoger onderwijs hebben niet allemaal hetzelfde niveau van taalvaardigheid. De instroom van studenten is in toenemende mate heterogeen, en dit geldt ook voor de mate waarin zij de Nederlandse taal beheersen. Verschillende universiteiten en hogescholen in Nederland en Vlaanderen nemen daarom al bij het begin van de studie maatregelen om deficiënties op te sporen en te remediëren, en zo het taalvaardigheidsniveau van studenten omhoog te brengen. De instellingen nemen taaltoetsen af, werken achterstanden weg en verbeteren de aansluiting met het voorafgaande onderwijs (voortgezet onderwijs in Nederland, secundair onderwijs in Vlaanderen³). Ze bereiken hiermee goede resultaten. Een aantal instellingen verbreedt de aandacht voor taalvaardigheid, breidt die uit naar latere jaren en verankert die in de organisatie.

Niet alleen de instellingen, ook de Nederlandse en de Vlaamse overheid hebben maatregelen getroffen om het taalvaardigheidsniveau van startende studenten te verbeteren. In Nederland zijn er referentieniveaus voor het secundair onderwijs ontwikkeld en wettelijk vastgelegd.⁴ De overheid stimuleert daarnaast bij- en nascholing voor docenten. De huidige Vlaamse overheid vraagt de scholen om een actief talenbeleid te voeren en zo de talenkennis van het Nederlands te versterken. Recent ingevoerde maatregelen als de taalscreening, het taaltraject, het taalbad en extra taallessen, blijft ze opvolgen. Ze koppelt dit overigens aan een breder, ook de moderne talen omvattend, beleid.⁵ Dit zijn belangrijke stappen. De effecten laten nog op zich wachten,⁶ maar op den duur zullen deze maatregelen bijdragen tot een homogener ingangsniveau onder eerstejaarsstudenten.

Volstaat het huidige taalvaardigheidsonderwijs voor onze studenten en afgestudeerden? Aandacht voor taalvaardigheid is veelal niet structureel verankerd in het beleid van de instellingen, maar ad hoc georganiseerd en afhankelijk van individuele initiatieven. Specifiek beleid voor taal is in het hoger onderwijs vooral gericht op het beginniveau (de taalvaardigheid bij de start) en nog nauwelijks op het bereiken van een hoog eindniveau.⁷

In deze notitie brengt de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren een advies uit over taalvaardigheid in het hoger onderwijs. Het advies is bedoeld voor het Comité van Ministers van de Taalunie.

Hoe kwam dit advies tot stand?

Dit is een advies van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren en het Algemeen Secretariaat van de Taalunie. De werkgroep Nederlands in het Hoger Onderwijs heeft het advies opgesteld. Er is een literatuurstudie uitgevoerd, een expertbijeenkomst gehouden in maart 2014 en er zijn gesprekken gevoerd met koepelorganisaties en bestuurders in Vlaanderen en in Nederland. Zie voor meer informatie pagina's 14-16 van dit rapport.

3 We gebruiken in deze notitie verder de termen *primair* en *secundair* onderwijs voor het onderwijs voorafgaand aan het hoger onderwijs. In Nederland heten ze *primair* en *voortgezet* onderwijs (*po* en *vo*); in Vlaanderen *basisonderwijs* en *secundair* onderwijs (*bo* en *so*).

4 Wet referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen. Staatsblad, 28 mei 2010.

5 Zie Beleidsnota 2014-2019 Onderwijs van de Vlaamse Regering, par. 1.7, p. 28.

6 Aanbieding voortgangsrapportage invoering referentieniveaus taal en rekenen 2013, aanbiedingsbrief van staatssecretaris Dekker en minister Bussemaker (Ministerie van OCW Nederland) aan Tweede Kamer, 26 september 2013; idem 2014, 13 juni 2014.

7 Kuiken noemt dit 'smal' beleid. Zie Folkert Kuiken: 'Taalbeleid in het hoger onderwijs; verslag van werk in uitvoering', in: Elke Peters en Tine Van Houtven: 'Taalbeleid in het Hoger Onderwijs: de hype voorbij?'; pp. 195-200, Leuven/Den Haag, 2010.

Advies: zet het taalvaardigheidsonderwijs ook in het hoger onderwijs voort

Het standpunt van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren is dat een volgende stap noodzakelijk is: van de afgestudeerden aan het hoger onderwijs – de hoogstopgeleiden in onze samenleving – wordt een hoger niveau van taalvaardigheid verwacht dan wat ze na het secundair onderwijs hebben bereikt. Behalve aandacht voor het beginniveau moet die er nu óók komen voor een hoger taalvaardigheidsniveau aan het einde van de studie. Die aandacht is er nog te weinig, laat staan dat daar systematisch naartoe wordt gewerkt. De Raad meent dat daar verandering in moet komen, en dat de instellingen voor hoger onderwijs daar mede verantwoordelijkheid voor dragen.

In het primair en secundair onderwijs is het heel vanzelfsprekend dat er taalonderricht is. In het hoger onderwijs is er heel lang van uitgegaan dat studenten hun taalvaardigheid zelfstandig verder ontwikkelen tot een professioneel en/of academisch niveau.⁸ In de praktijk blijkt dit vaak niet te lukken. Taalvaardigheidsonderwijs moet kortom op hogescholen en universiteiten structureel worden voortgezet. Waarom is dat nodig en hoe is dat te bewerkstelligen? Daarop gaan we hierna in.

De Raad concentreert zich in dit advies op taalvaardigheid in het Nederlands als standaardtaal in Vlaanderen en Nederland en als gemeenschappelijke instructietaal in de meeste onderwijsinstellingen. Bovendien is dit de taal waarvan de meeste afgestudeerden zich in hun beroep zullen bedienen. De ontwikkeling van de taalvaardigheid in het Nederlands komt ook die in andere talen – waaronder het Engels – ten goede, en draagt bovendien bij aan de ontwikkeling van de Nederlandse vaktaal en het behoud van het Nederlands als cultuurtaal.

Waarom? Drie argumenten voor tertiair taalvaardigheidsonderwijs

1. Taalvaardigheid is onmisbaar voor 21ste eeuwse competenties (en dus voor de economie en de samenleving)

Een hoge mate van taalvaardigheid is vereist voor deelname in de huidige geglobaliseerde (kennis)maatschappij.⁹ De Raad vat taalvaardigheid breed op. Ze bestrijkt behalve de beheersing van spelling en grammatica (de technische aspecten van taalvaardigheid) vooral complexere competenties zoals het vermogen om bronnen te overzien, grote hoeveelheden informatie kritisch en doelgericht te beoordelen, verbanden te leggen, structuur aan

8 “Hogeronderwijsinstellingen achten zich niet verantwoordelijk voor verbetering van de taalvaardigheid. Wat betreft beheersing van het Nederlands worden bachelor- en masterniveau geacht ‘vanzelf’ te worden bereikt als bijproduct van de studie.” Prof. dr. Frans Leijnse, Hogeschool Utrecht, in: ‘Taalfout = Denkfout’, presentatie op 19 maart 2014. Zie ook Rick de Graaff: ‘TalenTalent’, lectorale rede, Inholland, 2014.

9 Zie Beleidsnota 2014-2019 Onderwijs van de Vlaamse Regering, p. 28.

te brengen, inhoud te verwoorden, conclusies te trekken, betogen en presentaties te houden. Taalvaardigheid houdt dan ook direct verband met denkvaardigheid.¹⁰

In de economie en in de samenleving van de toekomst gaan veranderingen steeds sneller. Manieren van werken, organiseren en communiceren veranderen. Er ontstaan nieuwe beroepen en ICT speelt een steeds belangrijkere rol.¹¹ De samenleving vraagt in toenemende mate om een democratisch, participatief burgerschap en een 'leven lang leren'. Voor dit alles hebben mensen specifieke competenties nodig. De OESO, de internationale Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling, heeft er zeven benoemd. Deze '21st century skills'¹² zijn: samenwerken, creativiteit, ICT-geletterdheid, communiceren, problemen oplossen, kritisch denken, en sociale en culturele vaardigheden. Voor het verwerven van deze competenties op het voor de 21ste eeuw gewenste academische niveau¹³ is een brede en diepgaande taalvaardigheid een basiscompetentie. Dat geldt ook voor de ICT-geletterdheid, waarop vaak de meeste nadruk ligt.

Overigens stelt niet alleen de economie van de toekomst hoge eisen aan de taalvaardigheid van werknemers, ook voor de huidige arbeidsmarkt is deze competentie belangrijk. Kunnen argumenteren, redeneren, overtuigen en presenteren op een hoog niveau is zowel voor de 'talige' beroepsbeoefenaars (journalisten, juristen of docenten) als voor andere (apothekers, artsen, verpleegkundigen of technici) belangrijk. Wie over deze vaardigheden beschikt, heeft een voorsprong op de arbeidsmarkt.¹⁴ Brede en diepgaande taalvaardigheid wordt vaak 'academische geletterdheid' genoemd. Maar het is een misverstand dat deze alleen voor academici zou gelden. Ook van afgestudeerden aan hogescholen verwachten werkgevers een hoog niveau van academische taalvaardigheid. Het werk van deze professionals is minstens zo talig als dat van universitair opgeleiden.

Taalvaardigheid bevordert niet alleen de kans op een goede baan, maar ook 'employability' tijdens de loopbaan en het doorleren na het initieel hoger onderwijs (leven lang leren).

2. Taalvaardigheid bevordert kwaliteit, voorkomt studie-uitval, slechte werkstukken en onderbenutting

Taalvaardigheidsonderwijs helpt om de kwaliteit van eindwerkstukken te optimaliseren en het potentieel van studenten beter te benutten. Studenten krijgen meer aandacht voor en meer plezier in goed taalgebruik. Dit sluit goed aan bij het streven in zowel Nederland als Vlaanderen naar meer onderwijskwaliteit en naar excellente studenten. Studenten hebben nu – te veel – moeite met taalvaardigheid, niet alleen bij de start, maar ook tijdens de studie in het hoger onderwijs. Dit geldt óók voor studenten die zonder deficiënties zijn gestart. Deze studenten hebben net zo goed behoefte aan ondersteuning bij het bereiken van een academisch niveau van taalvaardigheid. De Raad signaleert dit mede op basis van de literatuurstudie die de Nederlandse Taalunie dit jaar heeft verricht.¹⁵ Inadequate schrijfvaardigheid springt het meest

10 Frans Leijnse, Hogeschool Utrecht, in: 'Taalfout = Denkfout', presentatie op 19 maart 2014. Zie ook Rick de Graaff: 'TalenTalent', lectorale rede, Inholland, 2014.

11 Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid: 'Naar een lerende economie; investeren in het verdienvermogen van Nederland', oktober 2013.

12 OECD: '21st Century Skills: How can you prepare students for the new Global Economy?', 2008. Ook in Joke Voogt: '21st Century Skills. Een introductie', voordracht bij het symposium hierover van de LSVb op 7 november 2014.

13 Marijk van der Wende: 'Skills for Science and Innovation: Challenges for Higher Education', tijdens het KNAW-symposium 'Vaardigheden voor de toekomst' op 17 maart 2014.

14 Zie Beleidsnota 2014-2019 Onderwijs van de Vlaamse Regering, p. 28.

15 Charlotte Herelixa en Sylvia Verhulst: 'Nederlands in het hoger onderwijs; een verkennende literatuurstudie naar taalvaardigheid en taalbeleid'; in opdracht van de Nederlandse Taalunie, 1 maart 2014.

in het oog. Dan gaat het vooral om academische taalvaardigheden zoals: het vermogen om verbanden te leggen, informatie te ordenen, logisch te redeneren. Dit wreekt zich ook bij andere (receptieve en productieve) taalvaardigheden: lezen, luisteren en spreken. De spreekvaardigheid scoort naar verhouding redelijk goed, hoewel het houden van een professionele presentatie ook te wensen overlaat.

Deze tekorten zijn extra nijpend omdat taalvaardigheid een noodzakelijke voorwaarde is voor studiesucces. Taal- en denkvaardigheden zijn, zoals gezegd, sterk met elkaar verweven.¹⁶ Er is nog altijd veel studie-uitval in het hoger onderwijs en dat is zonde van de investeringen. Taalvaardigheidsonderwijs kan afhakers voorkomen. Niet bekend is vooralsnog welk aandeel van de uitvallers toe te schrijven is aan een tekort aan taalvaardigheid, maar algemeen wordt aangenomen dat een taalvaardigheidsprobleem zijn weerslag heeft op de studievoortgang en -resultaten. Studenten begrijpen de lesstof bijvoorbeeld niet goed of weten niet hoe ze opdrachten moeten uitvoeren. Academische geletterdheid is een noodzakelijke voorwaarde voor en één van de voorspellers van studiesucces.¹⁷

Door studenten niet op hun taalvaardigheid aan te spreken, remmen we bovendien talentontwikkeling en daarmee kwaliteit en excellentie. Nu is de scriptie aan het eind van de studie vaak de eerste echte proeve van bekwaamheid. Als studenten al eerder werkstukken moeten opleveren, kunnen die geschreven worden samen met studiegenoten. Ook geven docenten vaak geen feedback op taalvaardigheid. Ze beoordelen werkstukken en antwoorden op tentamenvragen doorgaans vooral op inhoud. Studenten zelf besteden nauwelijks aandacht aan bijvoorbeeld formulering of redenering, totdat duidelijk is dat docenten erop letten, zo komt ook naar voren uit de literatuurstudie. Docenten steken hierbij de hand in eigen boezem: ze hebben weinig tijd en expertise om op deze manier feedback

te geven. Zo haalt het hoger onderwijs niet het maximale uit de studenten.

3. Taalvaardigheid in het hoger onderwijs verhoogt ook de kwaliteit in andere onderwijssectoren

Een extra argument om in het hoger onderwijs de taalvaardigheid te vergroten, is de doorwerking naar de andere onderwijsniveaus. Alle docenten worden geschoold in het hoger onderwijs. Als hun taalvaardigheidsniveau omhoog gaat, hebben hun leerlingen/studenten daar voordeel van.¹⁸ Structurele en systematische aandacht voor taal- en denkvaardigheid in het tertiair onderwijs werkt positief door in de hele onderwijskolom. Als studenten van de lerarenopleidingen in het hoger onderwijs taalvaardiger worden, komen er betere docenten voor het primair en secundair en ook voor het hoger onderwijs 'op de markt'. Zo zijn hun leerlingen en studenten beter in staat de referentieniveaus voor taal (in het primair en secundair onderwijs) of het benodigde hoge eindniveau (in het hoger onderwijs) te halen. Nu is het moment om deze opgaande beweging in gang te zetten, omdat de komende jaren veel academisch geschoolde docenten in het primair en voortgezet onderwijs met pensioen gaan.

Hoe? Twee aanbevelingen voor een grotere taalvaardigheid

Veel betrokkenen zijn al wel overtuigd van de noodzaak om de taalvaardigheid in het hoger onderwijs naar een hoger plan te brengen. Wat is er nodig om dit te verwezenlijken?

De Raad beveelt aan dat alle instellingen een

-
- 16 Frans Leijnse: "Veel werkstukken bestaan uit een losse opsomming van uitspraken zonder verbindingswoorden. Dit gebrek aan compositie (taalfout) verraaft hier een gebrek aan inzicht in de logische samenhang (denkfout). [...] De brede academische vorming (Bildung) gaat teloor." Zie ook Rick de Graaff: 'TalenTalent', lectorale rede, Inholland, 2014 en Steven Pinker: 'The Sense of Style: The Thinking Person's Guide to Writing in the 21st Century', New York, 2014.
- 17 Lieve De Wachter, KU Leuven: 'Bent u taalvast? Een toets strategische taalvaardigheid bij de start van het hoger onderwijs', presentatie op 19 maart 2014. En: L. De Wachter en J. Heeren: 'Taal: noodzakelijke maar niet enige voorwaarde tot studiesucces', 2013.
- 18 Zie o.a. Ronald Zwiers: 'Taalbeleid voor de Pabo', in: Peters en Van Houtven, pp. 201-212.

taalbeleid voor het Nederlands ontwikkelen. Daarin nemen ze een visie op en duidelijke doelstellingen voor het te bereiken niveau van taalvaardigheid, gedifferentieerd naar opleiding/studiegebied. Dan weten studenten en docenten waar ze aan toe zijn. Het is van belang dat zowel de Vlaamse als de Nederlandse overheid hierover niet-vrijblijvende afspraken maakt met de instellingen. Het Comité van Ministers heeft daarbij een belangrijke rol.

Aanbeveling 1. Vraag van elke instelling een taalbeleid dat is toegespitst op de eigen opleidingen/studiegebieden

Zorg ervoor dat elke instelling een expliciet en beargumenteerd taalbeleid ontwikkelt én implementeert, bestaande uit een visie en duidelijke doelstellingen voor het te bereiken eindniveau van academische taalvaardigheid. Neem dit op in de komende Strategische Agenda Hoger Onderwijs (Nederland) en de concretisering van de Beleidsnota 2014-2019 Onderwijs (Vlaanderen). Maak bij het activeren van de instellingen gebruik van daarvoor geëigende en al bestaande instrumenten, zoals voor Vlaanderen het Decreet van 4 april 2003 betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen,¹⁹ voor Nederland de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW),²⁰ en voor beide de afspraken over en de kwaliteitszorgkaders²¹ voor de instellings- en opleidings-accreditaties. Faciliteer, ook financieel, pilots bij de instellingen die het voortouw willen nemen en stimuleer samenwerking in de vorm van ‘coalities van voortrekkers’. Stel voor de ondersteuning daarvan een Vlaams-Nederlandse werkgroep van betrokkenen in.²² Nodig de instellingen uit om aan de hand van het eigen, algemeen geformuleerde taalbeleid ook per opleiding concreet beleid te ontwikkelen: wat zijn per opleiding of discipline de te bereiken taalvaardigheidsdoelen aan het eind van de studie? Hoe brengt

de opleiding de studenten naar dat niveau?

De Raad staat integraal taalbeleid voor ogen: structureel, samenhangend, consistent en instellingsbreed. Er moet ruimte zijn voor differentiatie naar opleiding en studiegebied. Taalbeleid moet in de ogen van de Raad niet vrijblijvend zijn, vandaar dat het moet worden gekoppeld aan kaders voor kwaliteitszorg. Zo mogelijk wordt het vormgegeven in doorlopende leerlijnen. Sommige hogeronderwijsinstellingen voeren al wel een taalbeleid, maar dat gebeurt vaak nog fragmentarisch. Of instellingen het doen, hangt veelal af van persoonlijke initiatieven van docenten en hun leidinggevenden, of van tijdelijke stimuleringsmaatregelen van de overheid. Soms wordt taalvaardigheid al wel gedoceerd, maar als los vak of als onderdeel van ‘essays schrijven’ of ‘onderzoeksvaardigheden’. Dat is een begin, maar taalontwikkeling vergt oefening, herhaling en routine, en daarmee – in de overtuiging van de Raad – aandacht in alle vakken; zeker doordat taal en denken zo nauw met elkaar verbonden zijn. Alle cursussen stellen talige eisen en bieden ook kansen om aan taalcompetenties te werken.

Dit vraagt een omslag in het denken van vakdocenten die het nu nog niet als hun taak zien om aandacht te besteden aan de taalvaardigheid van hun studenten. Elke docent zou idealiter een taalbewuste docent moeten zijn, maar veel vakdocenten vinden het nu zelfs onrechtvaardig om op taalgebruik te letten. Ze moeten daarom ook geholpen worden taalvaardigheid te beoordelen. Hoe kunnen ze feedback geven op die complexe taalvaardigheid, meer op het niveau van bijvoorbeeld analytisch denken dan puur op spelling en grammatica?²³ Een taalbeleidcoördinator kan de vakdocenten daarbij ondersteunen. Ook na- en bijscholing zal helpen. Er zijn al goede voorbeelden van taalbeleid, zoals op de Hogeschool van Amsterdam, de Universiteit Utrecht en Odisee (zie de teksten onder het kopje ‘Drie praktijkvoorbeelden’). Betrek de uitwerking van de taalcompetenties bij die

19 Decreet van 4 april 2003 betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen, afdeling 9, Taalregeling, decr. 13-7-2012, art. 90 en art. 91. Pilots bij Vlaamse instellingen die dat willen, kunnen bijdragen aan de door de huidige regering toegezegde evaluatie van deze artikelen.

20 Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, art. 1.3.5. en art. 7.2.

21 De concreet te kiezen weg kan voor Vlaanderen en Nederland verschillen, afhankelijk van de ontwikkelingen op het gebied van het accreditatiestelsel.

22 Te denken valt bijvoorbeeld aan het instellen van een werkgroep met een taakstelling vergelijkbaar met die van de commissie-Bruijn, die in Nederland adviseerde over het ontwikkelen van gezamenlijke eindtermen per discipline in het hbo. De commissie benadrukte daarbij de eigen verantwoordelijkheid van de sector en de disciplines en opleidingen. Zie het rapport ‘Vreemde ogen dwingen’. Ook een werkgroep per subsector of van een coalitie van voortrekkers kan een optie zijn.

23 ‘Taalontwikkelen lesgeven’ wordt dit in de literatuurstudie genoemd.

van de 21ste eeuwse competenties. De ontwikkeling van deze competenties veronderstelt wel een hoog taalniveau, maar zelf zijn ze nog te weinig concreet gedefinieerd, terwijl dat wel nodig is, wil het onderwijs naar deze (vakoverstijgende) vaardigheden kunnen toewerken.²⁴ Zoek voor de uitwerking van de taalcompetenties ook aansluiting bij de Dublin-descriptoren,²⁵ het eindniveau NT2 voor het hoger onderwijs en het Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen: Leren, Onderwijzen, Beoordelen (ERK). Ontwikkel het eindniveau voor taalvaardigheid per opleiding/studiegebied ook samen met de werkgevers. Hiermee wordt ook duidelijk waar studenten – en docenten – aan moeten voldoen.

Acties voor het Comité van Ministers:

- Nodig alle instellingen voor hoger onderwijs uit om een expliciet en beargumenteerd taalbeleid te ontwikkelen én te implementeren. Ga daarvoor de dialoog aan met de instellingen. Roep hogescholen en universiteiten, faculteiten, opleidingen en disciplines op om het thema te agenderen en er discussie over te voeren. Daag de instellingen ook uit om aan de hand van het eigen algemene taalbeleid vervolgens een opleidings- of studiegebiedspecifiek taalbeleid te ontwikkelen. Maak daarbij gebruik van daarvoor geëigende, al bestaande instrumenten zoals het Decreet, de WHW en kwaliteitszorgkaders voor de instellings- en opleidingsaccreditaties.
- Jaag dit proces aan door pilots bij instellingen die het voortouw willen nemen te faciliteren en samenwerking in de vorm van ‘coalities van voortrekkers’ te stimuleren, ook financieel, zowel in het hoger beroepsonderwijs als in het wetenschappelijk onderwijs.²⁶
- Betrek de uitwerking van de taalcompetenties bij die van de 21ste eeuwse competenties.
- Stel een Vlaams-Nederlandse werkgroep in om de ontwikkeling en de implementatie van een

concreet taalbeleid te ondersteunen, pilots te faciliteren, te monitoren en resultaten te oogsten en te verspreiden.

Aanbeveling 2. Organiseer kennismanagement

Voor de implementatie van het beoogde taalbeleid zijn onderwijsmaterialen nodig voor het hoger onderwijs, zoals lesmethoden, (digitaal) cursusmateriaal en toetsvoorbeelden. Hogescholen en universiteiten hebben al veel op hun bord. Ze willen materialen efficiënt en effectief kunnen inpassen in het curriculum. Daarom is het van belang een gemeenschappelijke, internationaal georiënteerde kennisbasis te ontwikkelen over taalontwikkeling op tertiair niveau met voorbeelden van leerzame praktijken uit binnen- en buitenland. Die zijn er, bleek al tijdens de expertbijeenkomst die de Taalunie in maart 2014 heeft georganiseerd. De uitwisseling van kennis en ervaring tussen experts kan de implementatie verder stimuleren.

Voor die kennisuitwisseling kan gedacht worden aan uitbreiding van het Vlaams-Nederlands Platform Onderwijs Nederlands (PON) en samenwerking met

24 Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid: 'Naar een lerende economie; investeren in het verdienvermogen van Nederland'; oktober 2013. Ook: presentatie van WRR-lid Peter van Lieshout tijdens het KNAW-symposium 'Vaardigheden voor de toekomst' op 17 maart 2014. Zie ook Marijk van der Wende: 'Skills for Science and Innovation: Challenges for Higher Education' tijdens bovengenoemd symposium. En verder: Jim Allen en Rolf van der Velden: 'Skills for the 21st Century: Implications for Education'; 2011.

25 Europese kwalificatie-eisen hoger onderwijs. Zie onder meer www.nvao.net.

26 In aansluiting op de expertbijeenkomst van de Taalunie in maart 2014 en de door de werkgroep gevoerde gesprekken, heeft een aantal opleidingen en instellingen al belangstelling getoond voor een pilot.

het Nederlands/Vlaams Platform Taalbeleid Hoger Onderwijs. Het PON heeft al een taak voor het primair en secundair onderwijs. Daar kan het hoger onderwijs aan toegevoegd worden. Een essentieel onderdeel van het kennismanagement is evaluatieonderzoek naar de effectiviteit van de gekozen aanpakken,²⁷ zodat instellingen empirisch gefundeerd kunnen kiezen (te beginnen bij de inventarisatie van het bestaande onderzoek). Ook de ervaringen die opgedaan zijn met de pilots worden in deze kennisbasis opgenomen.

Actie voor het Comité van Ministers:

- Laat de Vlaams-Nederlandse werkgroep voorstellen doen voor de inrichting van het kennismanagement, waaronder: de inrichting van een kenniscentrum en een internationaal georiënteerde kennisbank met praktijkvoorbeelden van taalverwerving op tertiair niveau uit binnen- en buitenland. Ook de resultaten van eventuele pilots en evaluatieonderzoek zouden hierbij betrokken kunnen worden.

Drie praktijkvoorbeelden

Voorbeeld 1: beroepsgerichte aanpak aan de Hogeschool van Amsterdam

Bij de opleiding Human Resource Management (HRM) van de Hogeschool van Amsterdam (HvA) bleken grammatica, spelling, woordenschat, structureeren en formuleervaardigheden van studenten onder de maat. De taalmedewerkers van de HvA hebben samen met de docenten een beroepsgerichte aanpak ontwikkeld die geïntegreerd is met het vakonderwijs. Zij inventariseerden welke tekstgenres de HRM'ers moeten beheersen (bijvoorbeeld adviesnota's) en ontwikkelden daar samen met de docenten lessen voor. De docenten namen die op in het rooster van de relevante vakken en geven de lessen zelf. Ze vinden dat dat moet, want ze hebben er zelf veel last van als studenten slecht schrijven. Nu letten ze bij de beoordeling van de werkstukken ook op samenhang, woordgebruik en dergelijke. Ter voorbereiding op de lessen zijn drie bijeenkomsten gehouden met alle HRM-docenten. Daarin ging het

over: wat is taal en wat is het eindniveau? De HvA zocht daarvoor houvast bij het ERK Nederlands als Vreemde Taal. Daarop volgde een 'train-the-trainer'-aanpak met de docenten die met het vakgerichte taalmateriaal gingen werken. Het programma loopt nu vier jaar en lijkt te werken. Docenten in het derde jaar zijn verbaasd over het goede taalniveau van de HRM-studenten. De opleiding is nu bezig de effecten preciezer te meten.

Voorbeeld 2: cursus Analyseren en redeneren aan de Universiteit Utrecht als onderdeel van de Academische lerarenopleiding primair onderwijs van de Universiteit Utrecht

Studenten van de Academische lerarenopleiding primair onderwijs leggen in deze cursus de verbinding tussen taal- en denkvaardigheid. Ze brengen wetenschappelijke kennis en vaardigheden in verband met praktijkgerichte kennis en vaardigheden. Een belangrijk uitgangspunt is een nauwe relatie tussen praktijk, theorie, reflectie en onderzoek. Studenten reflecteren op de relatie tussen het eigen denken en handelen en de kennisbronnen die daarbij een rol spelen, zoals: vak- en wetenschappelijke kennis, gesprekken met kinderen en ouders, gesprekken met leerkrachten op scholen. De studenten leren zelfstandig en in discussie met anderen onderscheid te maken tussen beweringen, intenties, gebeurtenissen, successen en problemen en deze op systematische wijze te analyseren en te beredeneren. Hiervoor voeren ze individueel, in duo's of plenair een aantal oefenopdrachten uit. De cursus draagt zo bij aan de ontwikkeling van taalvaardigheid van toekomstige leraren (in het bijzonder kritisch analyseren, schrijven, discussiëren en argumenteren, beoordelen en evalueren, en reflectie) en daarmee aan het behalen van academische vaardigheden en beroepscompetenties zoals die zijn vastgesteld door de Stichting Beroepskwaliteit Leraren (SBL).

27 Hiervoor kan ook samenwerking worden gezocht met het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) van NWO.

Voorbeeld 3: integraal taalbeleid aan Odisee

De hogeronderwijsinstelling Odisee in Vlaanderen verstaat onder taalbeleid de permanente, systematische en strategische aandacht voor taal en taalontwikkeling in de dagelijkse onderwijspraktijk.

De instelling heeft het accent verlegd van een remediërende en vrijblijvende naar een preventieve en structurele aanpak gericht op taalontwikkeling bij alle studenten. Dit is als volgt georganiseerd:

- taalvaardigheid moet in het curriculum geïntegreerd zijn met in elke opleiding ruimte voor 'communicatie' of 'Nederlands';
- alle professoren/docenten zijn betrokken, niet enkel taaldocenten of de taalbeleidcoördinator;
- taalontwikkeling is een gedeelde verantwoordelijkheid van studenten en docenten.

De zogeheten 'ankerpunten taalbeleid' en de taalbeleidcoördinator van Odisee zien toe op de uitvoering van het taalbeleid in alle opleidingen.

Samen vormen zij de stuurgroep die dit beleid aanstuurt. Het beleid is uitgewerkt in een aantal strategische en operationele doelstellingen.

Op alle niveaus vindt jaarlijks een voortgangsevaluatie plaats. Het beleid strekt zich momenteel uit naar andere domeinen, zoals het diversiteitsbeleid, het onderwijsbeleid en het personeelsbeleid (met aandacht voor taalcompetenties van docenten).

In het verlengde hiervan hebben de Vlaamse hogeronderwijsinstellingen Arteveldehogeschool en Odisee de handen ineengeslagen met het cultureel genootschap Orde van den Prince (dat voor de financiering zorgde). Gezamenlijk ontwikkelden zij een eerste didactisch pakket in 2012 met een reeks van vijf filmpjes 'Taalontwikkelen: hoe doe je dat in de lerarenopleidingen?', gevolgd door een intensief professionaliseringstraject. Hiermee krijgen docenten concrete voorbeelden aangereikt van taalontwikkelen (TOL) en worden vakdocenten taalbewuster gemaakt. Omdat een aantal vakdocenten in het hoger onderwijs sceptisch bleek over de vertaling naar studenten, werkten dezelfde initiatiefnemers tijdens het academiejaar 2013-2014 het project 'Taalontwikkelen: hoe doe je dat in het hoger onderwijs?' bij Academia Press uit en brachten zo de didactiek op een toegankelijke en authentieke manier in beeld.

Beide TOL-projecten tonen bovendien aan dat grenzen verleggen over de universitaire associaties heen en in samenwerking met het Vlaamse middenveld mogelijk is.

Literatuur en overige bronnen

Allen, Jim en Rolf van der Velden: 'Skills for the 21st Century: Implications for Education, Essay for the Kenniskamer of the Ministry of Education, Culture and Science', ROA Maastricht, 2011.

Beleidsnota 2014-2019 Onderwijs van de Vlaamse Regering.

Decreet van 4 april 2003 betreffende de herstructurering van het hoger onderwijs in Vlaanderen.

De Wachter, Lieve, KU Leuven: 'Bent u taalvast? Een toets strategische taalvaardigheid bij de start van het hoger onderwijs', presentatie voor de expertbijeenkomst Nederlandse Taalunie op 19 maart 2014.

De Wachter, L. en J. Heeren: 'Taal: noodzakelijke maar niet enige voorwaarde tot studiesucces', 2013.

Eerden, Anouk van en Mik van Es: 'Meten en maximaliseren van basale schrijfvaardigheid bij eerstejaarsstudenten in het hoger beroepsonderwijs. Proefschrift', Groningen, 2014.

Graaff, Rick de: 'TalenTalent', lectorale rede, Inholland, 2014.

Herelixka, Charlotte en Sylvia Verhulst: 'Nederlands in het hoger onderwijs; een verkennende literatuurstudie naar taalvaardigheid en taalbeleid', in opdracht van de Nederlandse Taalunie, 1 maart 2014.

Nederlandse Taalunie: 'Startnotitie Nederlands in het hoger onderwijs', 21 juni 2013. Zie ook de website van de Nederlandse Taalunie: www.taalunie.org.

Kennisnet: www.kennisnet.nl/themas/21st-century-skills.

Leijnse, Frans: 'Taalfout = Denkfout', presentatie voor de expertbijeenkomst Nederlandse Taalunie op 19 maart 2014.

Lieshout, Peter van (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid): presentatie tijdens het KNAW-symposium 'Vaardigheden voor de toekomst' op 17 maart 2014.

OECD: '21st Century Skills: How can you prepare students for the new Global Economy?', 2008.

Onderwijsraad: 'Weloverwogen gebruik van Engels in het hoger onderwijs', advies, oktober 2011.

Peters, Elke en Tine Van Houtven (red.): 'Taalbeleid in het Hoger Onderwijs: de hype voorbij?', Leuven/Den Haag, 2010.

Pinker, Steven: 'The Sense of Style: The Thinking Person's Guide to Writing in the 21st Century', New York, 2014.

Van den Branden, Kris: 'Taalvaardig door het hoger onderwijs; expertbijeenkomst georganiseerd door de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren, op 19 maart 2014 in Rotterdam'.

Zie ook de website van de Nederlandse Taalunie: www.taalunie.org.

Voogt, Joke en Natalie Pareja Roblin: '21st Century Skills. Discussienota', Universiteit Twente, 2010.

Voogt, Joke: voordracht bij het symposium '21st Century Skills' van de LSvB op 7 november 2014.

Voortgangsrapportage invoering referentieniveaus taal en rekenen 2013, aanbiedingsbrief van staatssecretaris Dekker en minister Bussemaker (Ministerie van OCW Nederland) aan Tweede Kamer, 26 september 2013; idem 2014, 13 juni 2014.

Wende, Marijk van der: 'Skills for Science and Innovation: Challenges for Higher Education' tijdens het KNAW-symposium 'Vaardigheden voor de toekomst' op 17 maart 2014.

Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, wet van 8 oktober 1992, houdende bepalingen met betrekking tot het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, gewijzigd 13 februari 2014 (Nederland).

Wet referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen, wet van 29 april 2010 tot vaststelling van regels over referentieniveaus voor de taal- en rekenvaardigheden van leerlingen (Nederland).

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid: 'Naar een lerende economie; investeren in het verdienvermogen van Nederland', oktober 2013.

Samenstelling werkgroep Nederlands in het Hoger Onderwijs en samenstelling Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren

De Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren van de Taalunie heeft dit advies opgesteld met ondersteuning van het Algemeen Secretariaat van de Taalunie.

Daarvoor werd een werkgroep geformeerd die bestaat uit de volgende leden:

- dr. B.E. (Lieteke) van Vucht Tijssen (voorzitter), associé BoerCroon, lid en oud-voorzitter Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren, Nederlandse Taalunie
- mr. drs. C. (Kete) Kervezee, vice-voorzitter Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren, Nederlandse Taalunie
- prof. dr. L.R. (Leo) Lentz, Universiteit Utrecht, lid Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren, Nederlandse Taalunie
- dr. F.J. (Frans) Meijman, VU medisch centrum, lid Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren, Nederlandse Taalunie
- prof. dr. K. (Kris) Van den Branden, KU Leuven, lid Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren, Nederlandse Taalunie

- A. (An) De Moor lic., talenbeleid-coördinator Odisee
- C. (Charlotte) Rommes MA, projectleider Commissie Cultureel Verdrag Vlaanderen - Nederland (tot 14 augustus 2014)
- drs. E.J. (Liesbeth) Versluis (secretaris), Algemeen Secretariaat Nederlandse Taalunie en secretaris Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren
- E. (Elisabeth) D'Halleweyn lic., Algemeen Secretariaat Nederlandse Taalunie
- ir. E. (Ellen) Fernhout, Algemeen Secretariaat Nederlandse Taalunie
- drs. C. (Carlijn) Pereira, Algemeen Secretariaat Nederlandse Taalunie
- M. (Maya) Rispens lic., Algemeen Secretariaat Nederlandse Taalunie en secretaris Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren (tot 1 januari 2014)
- dr. M.C. (Mieke) Smits, Algemeen Secretariaat Nederlandse Taalunie
- drs. H. (Hanneke) de Weger, Algemeen Secretariaat Nederlandse Taalunie (tot 1 september 2014)

In de Raad zetelen:

- prof. dr. R. (Reinhild) Vandekerckhove, Universiteit Antwerpen (voorzitter)
- mr. drs. C. (Kete) Kervezee (vice-voorzitter)
- drs. E. (Eric) Eljon, Commissariaat voor de Media
- prof. J. (Jane) Fenoulhet MPhil, University College London
- prof. dr. L.R. (Leo) Lentz, Universiteit Utrecht
- dr. F.J. (Frans) Meijman, VU medisch centrum
- drs. M.C. (Marco) de Niet, Stichting Digitaal Erfgoed Nederland

- prof. dr. R. (Ronald) Soetaert, Universiteit Gent
- prof. dr. K. (Kris) Van den Branden, KU Leuven
- M. (Margot) Vanderstraeten lic., schrijver en journalist
- dr. B.E. (Lieteke) van Vucht Tijssen, associé BoerCroon

Redactie:

- Lieteke van Vucht Tijssen
- Liesbeth Versluis (secretaris)
- Jeanine Mies (MIES/tekst en training)
- Willy Francissen (Francissen Communicatie)

Vormgeving:

- Room for ID's | www.roomforids.nl

Gesprekspartners

Ter voorbereiding op dit advies heeft de werkgroep gesprekken gevoerd met de volgende koepelorganisaties en bestuurders in Vlaanderen en in Nederland:

- Vereniging van Universiteiten (VSNU), dr. K.L.L.M. (Karl) Dittrich (voorzitter), 30 januari 2014
- Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO), dr. A.H. (Anne) Flierman (voorzitter), 30 januari 2014
- Nuffic, drs. F.K. (Freddy) Weima (algemeen directeur), 12 februari 2014
- Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR), prof. dr. Y. (Yvette) Michotte (Raadslid VLIR, voorzitter Hoofdwerggroep Onderwijs VLIR en vice-rector Onderwijsbeleid Vrije Universiteit Brussel), 13 februari 2014
- Vlaamse Hogescholenraad (VLHORA), M. (Marc) Vandewalle lic. (secretaris-generaal), 13 februari 2014
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), prof. dr. P.A.H. (Peter) van Lieshout (Raadslid), 13 maart 2014
- Onderwijsraad, prof. dr. G.T.M. (Geert) ten Dam (voorzitter) en drs. A. (Adrie) van der Rest (secretaris-directeur), 13 maart 2014
- Vereniging Hogescholen, mr. Th.C. (Thom) de Graaf (voorzitter), 13 maart 2014
- Vlaamse Onderwijsraad (VLOR), prof. dr. K. (Kristiaan) Versluys (voorzitter Raad Hoger Onderwijs en directeur Onderwijsaangelegenheden Universiteit Gent), 21 mei 2014
- prof. dr. T. (Theo) Wubbels, hoogleraar Onderwijskunde Universiteit Utrecht, 22 mei 2014

Vaart met taalvaardigheid

Nederlands in het hoger onderwijs

Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren

Concept & ontwerp

Room for ID's

© 2015 Nederlandse Taalunie

Niets uit deze uitgave mag worden vereenvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photocopy, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Telefoon
+ 31 (0)70 - 346 95 48
E-mail
info@taalunie.org

Bezoekadres
Lange Voorhout 19
2514 EB Den Haag
Nederland

